

NGUYỄN HUY THIỆP

THIÊN VĂN

Con đò nằm bên vệ sông. Buổi trưa nắng gắt. Khách xuống đò mặc bộ đồ chàm xanh, tay nải khoác vai. Đò không có chèo, neo bằng sợi dây thép buộc vào hòn đá. Chắc lái đò về nghỉ trưa rồi. Dòng sông không một bóng người. Khách ngồi ở mũi đò bình thản nhìn quanh. Sông lặng tờ.

□Này nhé: này là dòng sông
Định mệnh cứ cuộn cuộn chảy
Bồi và lở
Được và mất
Con thường luồng nào nín hơi dưới đáy
Ngẫm nghĩ về mẻ lưới người
Anh đã mắc vào lưới tình
Thật chua xót ngu ngốc
Anh đã mắc vào đôi mắt
Chịu án lưu đây.
Con thường luồng nín hơi bơi đi
Tránh những bến quen ê chề
Này bọn cá mương, cá ngao
Mày có bao giờ mơ về đại dương.□

Khách lồi ở tay nải ra một miếng lương khô hơi giống mẩu bánh mì đen. Khách nhai trệu trạo, đôi mắt đăm đăm nhìn dòng nước. Khách ăn rất lâu, có vẻ như thể ăn dè. Hay đây là miếng lương khô cuối cùng? Hay trong tay nải vẫn còn lương khô nhưng chặng đường đi còn xa? Không biết. Khách hẳn là người đã từng nếm nhiều gian khó. Những kẻ không thủ đắc điều gì, không chuyên tâm điều gì không ăn như thế. Những người quen sống no đủ không ăn như thế. Những mẩu vụn lương khô vụn lại giữa lòng bàn tay khách. Những con cá lòng tong bé xíu bơi sát mạn đò. Khách nghiêng người thả tay xuống, thích thú thấy chúng bu lại. Trời rất xanh, bông bành trên cao những đám mây trắng, mây bông. Gió thổi những đám mây bay đi. Nhận được điều ấy bởi những bóng râm thỉnh thoảng lướt trên mặt sông như chạy, như đuổi. Có đàn chim sẽ bay ào qua.

□Này nhé: này là cánh chim
Có cánh chim nào mỏi mệt không?
Có cánh chim nào rã rời không?
Mà gió đẩy, mà bão đẩy
Gió bão xua đuổi thời vận
Mặt đất đầy những cạn bầy
Anh đã mắc vào lưới tình
Thật chua xót ngu ngốc
Anh đã mắc vào đôi mắt
Chịu án lưu đầy
Nhưng cánh chim bay đi
Về chân trời xa.
Đêm nay chim ngủ đâu
Mà đêm nay hồn anh ở đâu
Này chú chim xanh
Bao giờ báo tiếp?□

Khách đứng dậy, vẻ lo lắng hiện trong đôi mắt. Sao đã lâu không ai xuống
đò. Sao không thấy lái đò? Đến cả mái chèo cũng tháo đi rồi? Hay đây là
cạn bầy?

Khách ngồi xuống chỗ ban nãy ở đầu mũi đò. Chắc khách nghĩ không cạn
bầy nào giăng ra đây cả. Điều ấy đáng khinh bỉ, tầm thường. Với khách, một
bộ hành như thế, hoặc tin rằng không ai làm hại được gì bởi rất có thể khách
(và con người nói chung) đều chỉ là một hình ảnh không thực, hoặc giả
khách đã quá quen với mọi hiểm nguy nên coi mọi sự là thường.
Năng không còn gay gắt nữa. Thiên nhiên mơn màng. Lựa một thế dễ chịu,
khách duỗi chân, gác đầu lên tay nải, dim mắt lại.

Này nhé: giấc ngủ
Ta đã ngủ giấc ngủ dài
Hãy tỉnh thức vì trưa rồi
Mặt trời đã chuyển từ Đông sang Tây
Mà mưa bão qua giờ Ngọ cũng hết
Sao anh mơ màng?
Anh đã mắc vào lưới tình
Thật chua xót ngu ngốc
Anh đã mắc vào đôi mắt
Chịu án lưu đầy
Thế gian cay đắng
Giọt mật nào còn sót trên môi em

Giọt muối nào còn sót trên môi em
Một cuộc mộng mị dài trăm năm
Một giấc mơ dài cả đời anh...

Khách bỗng choàng dậy.

Những kẻ có số phận bất trắc mạo hiểm vẫn luôn có những giây khắc bưng thức hải hùng như thế. Những kẻ khao khát tri thức tự do và chân lý tuyệt đối cũng luôn có những giây khắc bưng thức hải hùng như thế. Những bản năng mọi rợ ngủ say. (1)

Khách khép mắt ngủ lại chập chờn, cứ nghĩ chỉ chợp mắt không lâu. Thật ra, không phải thế. Thiên nhiên vẫn tính gian trá thời gian khi ta thiếp ngủ. Một lát sau khách thức dậy thì mặt trời đã đi một chặng xa rồi. Khách cúi người bên mạn đò, vốc nước rửa mặt. Chừng như không đã, bèn đưa tay bám chặt lấy thành đò rồi vục hẳn đầu xuống nước. Nước ấm áp dễ chịu. Căng mắt cố nhìn chỉ thấy một màu vàng đục nhức nhối. Không chịu nổi, khách lắc mạnh đầu rồi đưa tay dụi mắt.

Khi định thần lại, khách bỗng giật mình vì trong khoảng khắc thiếp đi thiên nhiên đã trở mặt. Không còn ánh nắng. Không còn trời xanh. Không còn mây bông. Tất cả sầm sập âm u một màu xám chì. Phía chân trời, cuồn cuộn những dải mây đen vần vũ.

□Này nhé: sự biến dịch luân hồi

Cười người hôm trước hôm sau người cười

Thế gian cứ một hồi trị một hồi loạn

Thời cuộc cứ một khi co một khi duỗi

Anh đã mắc vào lưới tình

Thật chua xót ngu ngốc

Anh đã mắc vào đôi mắt

Chịu án lưu đày.

Về nhà thôi, về nhà thôi

Cổ hương này cổ hương xưa

Cổ hương có ai mong chờ

Cổ hương có ai tựa cửa

Nơi nào có khói lam chiều

Đâu là nơi mẹ ta chôn rau?

Cây gạo đầu làng có còn không?

Bây giờ có ai đi nhặt hoa đỏ không?□

Khách bắn khoăn nhìn quanh. Những giọt nước rất to ném xuống mặt sông như dò dẫm, như đùa, như cợt, khi mau, khi chậm, rồi bỗng tạnh hẳn. Khách hải hùng: giữa bến sông vắng vắng chẳng có nơi nào trú ẩn..

Mặt sông chuyển sóng. Màu nước xanh sậm hơn. Rồi màu nước xanh sậm chuyển sang màu nhờ đục. Những cành củi khô, rác rưởi kết thành bè trôi nhanh loang loáng giữa dòng. Sóng đánh dồn dập làm chiếc đò xoay mạnh. Sợi dây thép neo đò tuột khỏi hòn đá. Ngay lập tức, mưa trút xuống rào rào, sấm ì ầm, chớp lóe sáng, sét nổ. Chiếc đò xoay mạnh văng ra khỏi bờ. Khách loạng choạng té ngã. Đành phải phó mặc mọi sự, chống đỡ bây giờ vô hiệu.

□Này nhé: sự tuyệt vọng
Người đến có chu kỳ nào không
Người có tuân theo những vận động
ám muội nào không
Đâu là hạt giống người gieo
Đâu là cái gặt đâu cho một âm mưu?
Anh đã mắc vào lưới tình
Thật chua xót ngu ngốc.
Anh đã mắc vào đôi mắt.
Chịu án lưu đày .
Con thường luồng lặn thẳng một hơi
Sá chi một mẻ lưới người?
Ồ tự do, tự do hay buông thả?
Tự do thường nổi theo sự tuyệt vọng
nửa bước chân

Khách một mình trên đò giữa mưa bão. Rất dễ lộ bịch và thê thảm. Nhưng đây là với kẻ tầm thường. Còn khách, hình như bây giờ mới là lúc khách biểu hiện bản lĩnh của mình. Nhanh nhẹn, khéo léo, dứt khoát, quả cảm, khách di chuyển đến giữa tim đò, chân rướn thẳng, giữ thẳng bằng. Con đò chao lắc dữ dội theo dòng nước. Ai đã xem trò chơi lướt sóng hẳn sẽ ngạc nhiên trước tài nghệ phi thường của người điều khiển mảnh ván trên đầu sóng. Có điều ở đây mảnh ván là cả con đò công kênh và thô lậu. Số phận nào mà chẳng công kênh, thô lậu?

□Này nhé: định mệnh
Người công kênh và thô lậu
Những đợt sóng vận hạn của người
thật quái ác
Còn ta, ta lướt qua người giản dị, mạch lạc
Giản dị, mạch lạc buông thả
Giản dị, mạch lạc xu thời

Tự do nào chẳng có buông thả, xu thời
Cao thượng, đê tiện chung một nụ cười
Anh đã mắc vào lưới tình
Thật chua xót ngu ngốc
Anh đã mắc vào đôi mắt
Chịu án lưu đày
Bên kia bờ xa
Chứa ần định mệnh kinh hoàng.

Mưa như trút. Gió thổi khi ngang, khi dọc. Con đò lướt trên đầu sóng chẳng có chiều hướng nào hết: khi xuôi, khi ngược, khi nhanh, khi chậm. Có điều, rõ ràng con đò đang tiến về phía bờ xa.
Mưa thưa hạt, gió dừng thì đò cập bến. Sóng liếm vào bãi cát từng đợt thềm khát, mệt mỏi, gọi dục. Những con le le không biết ở đâu bay đến kêu táo tác đổ xuống mép nước, ngang nhiên ở ngay mũi đò.

□Này nhé: ta cập bến đợi
Ta đã lòi cuốn tất cả những gì nông cạn,
tâm thường để đến đích
Ta đã tự khoa trương, tự khinh bỉ
Ta đã đi qua sự vô luân, sự nhẹ dạ
Và ti ti điều vụn vặt
Ta đã đến bến bờ
Bình đẳng với những kẻ bình đẳng
Bất bình đẳng với những kẻ bất bình đẳng
Không bao giờ bình đẳng hóa những
bất bình đẳng
Anh đã mắc vào lưới tình
Thật chua xót ngu ngốc
Anh đã mắc vào đôi mắt
Chịu án lưu đày...

Khách xách tay nải nhảy xuống đò vuốt mặt, loay hoay đẩy mũi đò ghéch lên bờ cát. Khách nhìn lại đằng sau, tự hỏi vì sao mặt sông rộng thế, lại mặc nhiên xa lạ với mình, chẳng biểu hiện tình cảm gì.
Khách thờ dài, ngược mắt nhìn trời. Đêm xuống. Những ngôi sao mọc lên rất nhanh trên nền trời trong vắt. Kìa là chòm sao Thần Nông chăm chú nhìn về phương Nam, lưng rất thẳng. Đây là dấu hiệu thiên văn báo rằng năm tới được mùa, làm ăn không vất vả.. Khách đi hút vào đêm tối.

*

Ngày ấy, năm ấy, đồn rằng có khách qua sông trên đò một mình, chẳng có chèo, chẳng có sào gì cả, mưa bão rất lớn mà đò vẫn cập bến. Người ta bảo rằng đây là một thiên thần qua sông. Dấu chân để lại trên sạp đò rất lớn, cô lái đò ướm chân mình vào đấy về nhà mang thai. Cũng có thể qua sông hôm ấy là một thi sĩ. Thi sĩ bao giờ cũng làm những việc lạ thường, đuổi theo những vẻ đẹp kỳ ảo, những vẻ đẹp huyền bí. Chỉ có điều vết chân thi sĩ để lại thường rất nhỏ.

(1) Dịch thoát một câu trong Faostơ.